

Світлана ДРУЖБ'ЯК,

orcid.org/0000-0001-8971-9852

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська Політехніка»
(Львів, Україна) *svitlana.v.druzhbiak@lpnu.ua*

Іванна ПОНАЙДА,

orcid.org/0000-0002-8156-2472

студентка магістратури кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська Політехніка»
(Львів, Україна) *ivankaponayda@gmail.com*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *ВІЙНА* У ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ БОРИСА ДЖОНСОНА, ОЛАФА ШОЛЬЦА ТА ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО)

Дослідження присвячено вивченню вербалізації концепту *ВІЙНА* у сучасному англо-, німецько- та українськомовному дискурсі на матеріалі політичних промов Бориса Джонсона, Олафа Шольца та Володимира Зеленського.

У сучасному світі воєнна агресія з боку країн-терористів, зокрема Росії, та нестабільний військовий стан викликають зацікавленість лінгвістів в аспекті концептуального відтворення таких понять як війна та конфлікт. Будь-яка війна знаходить своє відображення у мові, у першу чергу, в політичних промовах як реакція на воєнні події.

Дослідження ієрархії репрезентантів концепту *ВІЙНА* у промовах політиків відтворює їхнє сприйняття подій та допомагає виявити певні специфічні ознаки кожного народу. Актуальність дослідження визначається необхідністю систематизації вербалізаторів концепту *ВІЙНА* у сучасному політичному дискурсі.

У статті зроблено спробу вибудувати ієрархію вербалізаторів концепту *ВІЙНА* у світосприйнятті Бориса Джонсона, Олафа Шольца та Володимира Зеленського за допомогою програм семантичного аналізу *Sketch Engine* та *istio*. З'ясовано, що прем'єр-міністр Великої Британії розглядає російсько-українську війну крізь призму підтримки України.

За результатами лексико-семантичного аналізу програми *istio* було встановлено, що в промовах Джонсона ядром виступає сема *Ukraine*, притаманна всім одиницям цього концептуального поля, у центрі якого знаходяться високочастотні компоненти – *Ukraine, support, war, country, Putin, freedom, people*.

Відповідно до результатів лексико-семантичного аналізу виступу Олафа Шольца 24 лютого 2022 року з приводу російського вторгнення в Україну було встановлено, що семантичним ядром у його виступі є сема *Європа*, у центрі ядра знаходяться високочастотні вербалізатори *Ukraine, Präsident, Putin, Krieg, Europa, Land*. Канцлер Німеччини асоціює війну в Україні з проблемами Європи.

Аналіз тексту звернення Президента України 24 лютого 2022 року показав, що семантичним ядром виступає родова сема *війна*, у центрі ядра знаходяться високочастотні репрезентанти *Україна, Росія, сили, війна, лідер*.

Доведено, що європейські лідери сприймають війну як проблему не лише України, а й Європи.

Ключові слова: *концепт, концептуальне поле, сема, семантичне ядро, семантичний репрезентант.*

Svitlana DRUZBYAK,

orcid.org/0000-0001-8971-9852

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) svitlana.v.druzhyak@lpnu.ua*

Ivanna PONAIDA,

orcid.org/0000-0002-8156-2472

*Master's Student at the Department of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) ivankaponayda@gmail.com*

VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF WAR IN COMPARATIVE ASPECT (BASED ON THE MATERIAL OF POLITICAL SPEECHES OF BORIS JOHNSON, OLAF SCHOLTZ AND VOLODYMYR ZELENSKY)

The article is devoted to the study of the verbalization of the WAR concept in modern English-, German-, and Ukrainian-language discourse based on the material of political speeches of Boris Johnson, Olaf Scholz, and Volodymyr Zelensky.

In the modern world, military aggression by terrorist countries, in particular Russia, and the unstable military situation arouse the interest of linguists in the aspect of conceptual reproduction of such concepts as war and conflict. Any war is reflected in language, primarily in political speeches, as a reaction to war events.

The study of the hierarchy of representatives of the concept of WAR in the speeches of politicians reproduces their perception of events and helps to identify certain specific features of each nation. The relevance of the study is determined by the need to systematize the verbalizers of the WAR concept in modern political discourse.

The article attempts to build a hierarchy of verbalizers of the WAR concept in the worldview of Boris Johnson, Olaf Scholz, and Volodymyr Zelensky using the istio semantic analysis program. It was found that the Prime Minister of Great Britain considers the Russian-Ukrainian war through the prism of support for Ukraine. According to the results of the lexical-semantic analysis of the istio program, it was established that the core of Johnson's speeches is the sema Ukraine, inherent in all units of this conceptual field, in the center of which are high-frequency components - Ukraine, support, war, country, Putin, freedom, people.

According to the results of the lexical-semantic analysis of Olaf Scholz's speech on February 24, 2022, regarding the Russian invasion of Ukraine, it was established that the semantic core of his speech is the word Europe, in the center of the core are the high-frequency verbalizers Ukraine, Präsident, Putin, Krieg, Europa, Land. The Chancellor of Germany associates the war in Ukraine with the problems of Europe.

The analysis of the text of the address of the President of Ukraine on February 24, 2022 showed that the semantic core is the generic war, in the center of the core are high-frequency representatives Ukraine, Russia, forces, war, leader.

It has been proven that European leaders perceive the war as a problem not only for Ukraine, but also for Europe.

Key words: *concept, conceptual field, sema, semantic core, semantic representative.*

Постановка проблеми. В останні роки область гуманітарних наук зосередилася на взаємозв'язку між мовою та культурою, мовою та менталітетом, мовою та національною свідомістю. У зв'язку з цим було розглянуто методи опису та вивчення об'єктів дослідження та мов. Категорії «концепт» приділяється дедалі більше уваги серед дослідників. Незважаючи на широке використання цього поняття у наукових дослідженнях, термін «концепт» поки що не має однозначного трактування. Це пов'язано з тим, що дослідники, які мають різні галузі наукового знання, розглядають можливість присвоєння та визначення різних ознак цього об'єкта. Крім того, концепт – це розумова категорія, що дає великий простір для інтерпретації. Категорії «концепт» присвячені роботи філософів, логіків, психологів, культурологів, і всі вони дають свої екстралінгвістичні інтерпретації концепту.

Сучасні мовознавці пропонують багатоаспектні підходи до обґрунтування сутності терміна «концепт». У ході дослідження в науковій літературі виявлено як лінгвофілософський, так і мисленнєвий та квантитативний (квантовий) підходи до вивчення властивостей понятійно-термінологічного апарату поняття «концепт». Цей термін трактується лінгвістами як мислетворення, дискретні ментальні утворення, концептуальні системи, концентрат різноманітних смислів, оперативно-змістові одиниці людського мислення тощо. Попри різноплановість наукових розвідок, усіма лінгвістами визнається той факт, що концепти є основними осередками культури у ментальному світі людини.

Лінгвісти розглядають концепт як одиницю культурної семантики. У ньому переважають оціночні елементи з явною чи неявною негатив-

ною чи позитивною конотацією. Це все почуття та асоціації, пов'язані з концептом, які в деяких культурах можуть не виражатися прямо, але все ж усвідомлюються носіями лінгвокультури.

Світогляд військової області у кожній культурі має свій зміст та набір понять. Тому концепт «війна» належать до універсальних концептів, адже він зафіксований у всіх культурах та мовах, відповідно, володіє широким спектром понять, що співвідносяться. У Словнику української мови online надається таке трактування слова «війна» – «організована збройна боротьба між державами, народами або ж збройними угрупованнями всередині країни». У переносному значенні це слово позначає «стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба».

У німецькому тлумачному словнику DWDS надається таке значення слову «Krieg» / «війна» – «organisierte militärische Auseinandersetzung meist großen Ausmaßes und längerer Dauer zwischen Staaten, Militärbündnissen, ethnischen, sozialen oder anderen Interessengruppen» (Організовані військові суперечки, зазвичай широкомасштабні та довготривалі, між державами, військовими союзами, етнічними, соціальними чи іншими групами інтересів). У переносному значенні «Krieg» / «війна» позначає «a) mit großem Aufwand geführte staatliche oder gesellschaftliche Agitation bzw. Aktion gegen etw. oder jmdn.; b) heftige, meist langwierige Auseinandersetzung» (DWDS) (a) урядова чи соціальна агітація чи дії проти кого-небудь чи когось, які здійснюються за великі кошти; б) запеклі, переважно тривалі суперечки).

Англійський тлумачний словник Cambridge Dictionary дає такі визначення слову «war» / «війна»: «armed fighting between two or more countries or groups» (збройні бої між двома чи більше країнами або групами). Слово «conflict» / «конфлікт» має у цьому ж словнику два трактування: «an active disagreement between people with opposing opinions or principles; fighting between two or more groups of people or countries» (активна незгода між людьми з протилежними поглядами чи принципами; бойові дії між двома або більше групами людей чи країн).

Як показують дефініції словників аналізованих мов, у представників української, німецької та англійської спільнот схоже розуміння поняття «війна».

Аналіз останніх досліджень. У сучасному мовознавстві було зроблено багато спроб систематизації методів дослідження концептів, описано безліч прийомів та процедур концептуального аналізу (Колегаєва, 2018; Мізін, 2018; Мунтян,

2013). Так, І. Колегаєва (2018) розглядала етапи конструювання номінативного поля концепту. Цікавою, на нашу думку, є робота Л. Мунтян (2013), присвячена концептуальному аналізу та методам дослідження вербалізованих концептів. Питання методики дослідження концептів висвітлено також у роботах А. Мартинюка (2012). На нашу думку, одним з найкращих методів аналізу є метод корпусного аналізу за допомогою спеціальних програм.

Мета статті полягає у виявленні специфіки функціонування вербалізаторів концепту *ВІЙНА* у промовах Бориса Джонсона, Олафа Шольца та Володимира Зеленського в аспекті російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що концепт має парадигматичну структуру, ми послуговувалися у нашій роботі програмами корпусного аналізу текстів *sketch engine* та *istio* для визначення наповнення концептосфер *ВІЙНА* та *КОНФЛІКТ* у промовах Бориса Джонсона, Олафа Шольца та Володимира Зеленського. Програми дозволяє виявляти та розподілити за частотністю вживання лексичні одиниці у текстах, що уможливило виявлення вербалізаторів аналізованих концептів. За допомогою цих програм визначається семантичне ядро, притаманне всім одиницям концептуального поля, у центрі якого знаходяться високочастотні та помірно частотні компоненти, тобто вербалізатори концептів, виявляються репрезентанти з найбільшою релевантністю, тобто те, наскільки слово відображає зміст у тексті, а також відсоток у ядрі, який складає слово серед усіх значущих слів.

Беручи до уваги те, який вплив на світову політику та економіку здійснює російсько-українська війна, ми розглядаємо функціонування концептосфер *ВІЙНА* та *КОНФЛІКТ* на матеріалі політичних промов, звернень та виступів, які стосуються саме російсько-української війни. Було проаналізовано, як змінювалося лексико-семантичне наповнення концептосфер *ВІЙНА* та *КОНФЛІКТ* від 24 лютого 2022 року до нинішнього часу.

Актуалізацію концептів *ВІЙНА* та *КОНФЛІКТ* у промовах Бориса Джонсона було розглянуто на тексті звернення Прем'єр-міністра Великої Британії 24 лютого 2022 року до народу щодо ситуації в Україні та на тексті виступу Прем'єр-міністра на спільній прес-конференції з Президентом Зеленським у Києві: 24 серпня 2022 року.

Відповідно до результатів концептуального аналізу за допомогою програми *istio* було встановлено, що у зверненні Прем'єр-міністра Великої Британії 24 лютого 2022 року до народу щодо ситуації в

Україні семантичним ядром виступає сема *Ukraine*, притаманна всім одиницям цього концептуального поля, у центрі якого знаходяться високочастотні та помірно частотні компоненти, які зафіксовані у тексті від чотирьох до шести разів: *Ukraine, country, Putin, freedom, people*. Найбільшу релевантність, тобто те, наскільки слово відображає зміст у тексті, мають вербалізатори *Ukraine* та *country*, а також *Putin, freedom* та *people*. Низькочастотні периферійні одиниці, тобто найвіддаленіші за своїм значенням від ядра, призначені для деталізації та конкретизації основних значень поля, в аналізованому тексті вони представлені іменниками *allies, Russia, European, missiles, bombs, friends, democracy, months, Europe, end*.

За результатами концептуального аналізу тексту промови Прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона на спільній прес-конференції з Президентом Зеленським у Києві 24 серпня 2022 року було встановлено, що у виступі семантичним ядром виступає сема *Ukraine*, притаманна всім одиницям цього концептуального поля, у центрі якого знаходяться високочастотні та помірно частотні компоненти *Ukraine, Putin, country, people, price, support, war*.

Найбільшу релевантність, тобто те, наскільки слово відображає зміст у тексті промови Прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона, має вербалізатор *Ukraine*. Низькочастотні периферійні одиниці представлені іменниками *friend, year, missile, freedom, moment*.

Послуговуючись програмою семантичного аналізу *istio*, було проаналізовано телевізійний виступ федерального канцлера Шольца 24 лютого 2022 року з приводу російського вторгнення в Україну. Відповідно до результатів концептуального аналізу виступу Олафа Шольца було встановлено, що семантичним ядром у його виступі є сема *Європа*, оточена високочастотними вербалізаторами *Ukraine, Präsident, Putin, Krieg, Europa, Land*. Найбільшу релевантність має вербалізатор *Ukraine*. Низькочастотні периферійні одиниці в аналізованому тексті представлені репрезентантами *Russland, Bürgerin, Zeit, Bürger, Volk*.

У процесі концептуального аналізу тексту виступу канцлера Німеччини Олафа Шольца конференції Бундесверу 16 вересня 2022 року у

Берліні встановлено, що у виступі семантичним ядром виступає сема *Bundeswehr*. У центрі семантичного ядра знаходяться високочастотні ядерні вербалізатори аналізованого концепту, які представлені одиницями *Bundeswehr, Nato, Europa* та *Land*. Найбільшу релевантність має вербалізатор *Bundeswehr*.

Концептуальний аналіз тексту звернення Президента України 24 лютого 2022 року встановлено, що семантичним ядром виступає родова сема *війна*, а у центрі ядра знаходяться високочастотні репрезентанти *Україна, Росія, сили, війна, лідер*. Найбільшу релевантність має вербалізатор *Україна*. До периферії належать низькочастотні одиниці, які конкретизують основне значення поля: *світ, росіяни, ворог, українець, громадяни, бій, авіація*.

За результатами концептуального аналізу виступу Володимира Зеленського на засіданні Європейської ради 7 жовтня 2022 року встановлено, що у промові семантичним ядром виступає сема *Європа*. Високочастотні репрезентанти концепту представлені іменниками *Європа, завдання, Росія, Україна*. Найбільшу релевантність має вербалізатор *Європа*. Низькочастотні периферійні одиниці в аналізованому тексті вербалізують іменники *європеєць, частина, світ, безпека*.

Аналіз концептосфери ВІЙНА показав, що концепт ВІЙНА у світогляді Бориса Джонсона сприймається як підтримка та допомога Україні, а також як проблема всього світу, яку разом потрібно вирішувати.

У промовах Олафа Шольца превалюють репрезентанти *Angriff, Bedrohungen, Auseinandersetzungen*, які знаходяться на помірно віддаленій вісі концептосфери ВІЙНА, однак канцлер Німеччини уникає артикулювати власне іменник *Krieg*, замість нього він вживає слова «напад», «загрози», «непорозуміння».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застосування програм *Sketch Engine* та *istio* дозволило максимально точно визначити вербалізатори концепту ВІЙНА, а також їх ієрархію розташування у семантичному полі.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у дослідженні концепту ПЕРЕМОГА у німецькій, англійській та українській лінгвокультурах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колегаєва І. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. *Записки з романо-германської філології*. 2018. № 1. С. 121–127.
2. Мартинюк А. Лінгвістична концептологія: методологічні платформи, методики аналізу, перспективи розвитку. *Науковий Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки*. Луцьк: ВНУ. 2012. Вип. 23(248). С. 81–88.

3. Мізін К. Німецький етнокультурний концепт KUMMERSPECK та його смислові кореляти. *Лінгвістичні студії*. 2018. Вип. 35. С. 210–215.
4. Мунтян Л. Концептуальний аналіз та методи дослідження вербалізованих концептів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна*. 2013. Вип. 33. С. 103–105.
5. Словник української мови ONLINE. Т. 1–12. URL: <https://services.ulif.org.ua/exp/Entry/index?wordid=1&page=0>
6. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/war>
7. DWDS. URL: <https://www.dwds.de/wb/>

REFERENCES

1. Kolehaieva, I. Konstruiuvannia nominatyvnoho polia kontseptu: etapy ta odynytsi. [Construction of the nominative field of the concept: stages and units.]. *Zapysky z romano-hermanskoï filolohii*, 2018, 1, 121–127 [in Ukrainian].
2. Martyniuk, A. Linhvistychna kontseptolohiia: metodolohichni platformy, metodyky analizu, perspektyvy rozvytku. [Linguistic conceptology: methodological platforms, methods of analysis, development perspectives.]. *Naukovyi Visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii: Filolohichni nauky. Lutsk: VNU*, 2012, 23(248), 81–88 [in Ukrainian].
3. Mizin, K. Nimetskyi etnokulturnyi kontsept KUMMERSPECK ta yoho smyslovi koreliaty. [The German ethnocultural concept KUMMERSPECK and its semantic correlates.]. *Linhvistychni studii*, 2018, 35, 210–215 [in Ukrainian].
4. Muntian, L. Kontseptualnyi analiz ta metody doslidzhennia verbalizovanykh kontseptiv. [Conceptual analysis and research methods of verbalized concepts.]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Ser.: Filolohichna*, 2013, 33, 103–105 [in Ukrainian].
5. Slovnyk ukrainskoi movy ONLINE. Т. 1–12. URL: <https://services.ulif.org.ua/exp/Entry/index?wordid=1&page=0> [in Ukrainian].
6. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/war>
7. DWDS. URL: <https://www.dwds.de/wb/> [in German].